

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літэратурны.

Умовы падпіскі:

На год.....12р. —
Напоўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захаравская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Цана асобнаго № 40 кап.

Ніхай жыве Вольная Беларусь!

Зьмест № 11: Устаўная Грамата;

Вольная Беларусь; Рашучы акт, стаяць

М. К.: Што значыць нам, што мужык а

што хам, Н. Чарножыго; Залеты, Н. Прыгаворні;

З вершаў Надсона, Макара; Кроніка,

і др.

№ 11. 1918 г. 31-го сакавіка 1918 г. № 11.

Устаўная Грамата Рады Беларускай Народнай Рэспублікі.

Год назад народы Беларусі разам з народамі Расіі скінулі ярмо Расійскага царызму, які найцяжэй прыціснуў быў Беларусь; ні пытаючыся народу, ён укінуў наш край у пажар вайны, якая чыста зруйнавала гарады і вескі беларускія. Цяпер мы, Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, скідаем з роднаго краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасці, якое гвалтам накінулі расійскія цары на наш вольны і нізалежны край. Ад гэтаго часу БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ РЭСПУБЛІКА АБВЕШЧАЕЦЦА НІЗАЛЕЖНАЙ І ВОЛЬНОЙ ДЗЯРЖАВАЙ. Самі народы Беларусі, у асобі свайго Устаноўчаго Сойму, пастанавяць аб будучых дзяржаўных звязях Беларусі.

На моцы гэтаго трацяць сілу ўсе старыя дзяржаўныя звяззі, якія далі магчымасць чужому ўраду падпісаць і за Беларусь трактат у Берэсці, што забівае на сьмерць беларускі народ, дзелючы зямлю яго на часткі. На моцы гэтаго ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі мае увайсці ў адносіны з зацікаўленымі старонамі, прапануючы ім перагледзіць тую часціну Берэсцейскага трактату, якая датычыць Беларусі, і падпісаць міравую умову з усімі ваеваўшымі дзяржавамі.

Беларуская Народная Рэспубліка павінна абняць усе землі, дзе жыве і мае лічбную перавагу беларускі народ, а ласьне: Магілёўшчыну, беларускія часткі Міншчыны, Гродзеншчыны (з Гродной, Беластокам і інш.) Віленшчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чарні-

гоўшчыны і сумежныя часткі суседніх губэрняў, заселеныя беларусамі.

Беларуская Народная Рэспубліка падцверджвае ўсе тыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларусі, якія абвешчаны Устаўной Граматай ад 9 сакавіка 1918 г..

Абвешчаючы аб нізалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, Рада яе пакладае свае надзеі на тое, што ўсе любячыя волю народы дапамогуць беларускаму народу ў поўнай меры здзейсніць яго палітычна-дзяржаўныя ідэалы.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі.

Дана ў Менску Беларускім
24 сакавіка 1918 году.

Вольная Беларусь.

Цяжка стало на Беларусі, — цяжка і сумна, як у гасподзі абездоленнаго. Зруйнованы гарады, пацалены вескі, разбураны сады, павырубаны дзядоўскія пушчы. Змоуклі абшары, ці гамоняць шчыр-боры.

І як з руін завіпаду, як з ложа пакуты устае Беларусь і голасам поўным жалю і нілудзкае мукі абвешчае сьвету, што жыве яна і жыць хоча і жыць яна будзе.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі абвешціла, што Беларусь становіцца нізалежнай і вольнай дзяржавай. Скінуто з роднаго краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасці, якое гвалтам накінулі расійскія цары на наш вольны і нізалежны край. «На моцы гэтаго» уставіў Грамата: «трацяць сілу ўсе старыя дзяржаўныя звяззі, якія далі магчымасць чужому ўраду падпісаць і за Беларусь трактат у Берэсці, што забівае беларускі народ на сьмерць, дзелючы зямлю яго на часткі».

Як разьзякаючы страшную цішу, што агарнула наш край снаком веку, разьзясецца вестка па ўсёму сьвету, што жыве Беларусь, што гора айчыны нашай відзе нас ні к сьмерці, а к жыццю. Шлях паратунку знайдзен. Узаскросла

Беларусь! Паустало к жыццю тое, што ворагі пахавалі. Ажывае гістарычная дзяржаўная Белая Русь!

Рашучы акт.

А 6-й гадзіне на ранку 25 сакавіка Рада Беларускае Народнае Рэспублікі большасцю галасоў паставіла аб тым, што Беларускай Рэспубліка абвешчаецца нізалежнаю. У той самы дзень, пасля дванадцатае гадзіны, так само большасцю галасоў Рады, выдана Устаўная Грамата, у якой, разам з пастановаю аб нізалежнасці, адзначана, што трацяць сілу старыя дзяржаўныя звяззі, даваўшыя право чужому ўраду падпісаць у Берэсці міравы трактат аб раздзяленню Беларусі і што Урад Беларускай Народнай Рэспублікі павінен дамагацца перагледу гэтаго становішча Беларусі ў інтарэсах яе нізалежнасці і аднасьці.

Вышэй намяненым актам аб нізалежнасці, беларускі народ на увесь сьвет чадае голасна знаць аб сабе, аб жаху саго сьмяртэльнаго раздзелу беларускай тэрыторыі, які зроблен праз гістарычныя старыя адносіны Беларусі да Маскоўшчыны, што на працягу каля поўтары соткі гадоў аж да апошняго часу лічылася з нашаю бацькаўшчынай, толькі як с правінцыяю, праводзячы жудасную асымілітарскую палітыку. Большэвікоўскі ўрад ні вытрымаў да канца тону Троцкаго і мусіў такі падпісацца пад тую міравую умову, якую вымагалі рэальныя палітычныя абставіны. Ведама, гледзячы, як на частку Расіі, як на мауч. дзіву яе правінцыю, мог тое самае зрабіць і усеякі іншы Пётраградзкі або Маскоўскі Урад, ні гледзячы на тое з якіх ён быў бы складзены партыяю. Але калі паглядзець на гэту справу вачыма беларуса (да якой ён партыі ні належаў), дык усе гэта робіцца йнакшым. Гвалтам расійскіх цароў народ беларускі быў так прыціснуты, што ні мог вольна і адважна разьвіваць свае нацыянальна-культурнае багацце, сваю духоўную істоту. Праз асыміліцыю яго інтэлігенцыя адхілялася ў бок, мова яго зрабілася «простаю», ён стаў «простым», «тутэйшым рускім» (або «паліком», калі ён каталіцкай веры) і быў толькі цестаю, з якога царскія чыноўнікі мясілі, што сабе хацелі, прыдумвалі дзеля яго усеякаго гатунку выхаваньня, абы толькі стаў ён «ісконна рускім і православным». І вось загрузаецца год таму назад рэвалюцыя, газьвінці-

званы Волі, Роунасьці й Братэрства. Здавалася, што сапраўды гэты агонь рэвалюцый сьняліць усе гістарычныя грэхі. Але, як кажа адзін наш нацыянальны дзеяч, — «парская карона звалілася, але засталася у Пецярбурзе яго вялікадзяржаўнасьць», ад якой ніяк ні магла адрачыся расійская дэмакратыя, бяручы ад кадэтаў аж да большэвікоў. Усе партыі трымаліся таго погляду, што трэба «счытацца толькі з фактамі». А як гэтыя факты рабіліся зусім выразнымі, то ўжо пачыналі «счытацца толькі з сілаю». І вось ні што іншае, як гэта, прымусіло ўрад смольнага інстытуту дайсьці да Берэйскайскага трактату. Беларусь, як заходная правінцыя Вялікай Расіі (с пагляду Петраградзкага, або Маскоўскага) зноў стала толькі аб'ектам кампэнсацыі, толькі ні надта цікавым таварам, з якога можна рабіць усе, што толькі прыдзе да галавы. Камісары «Западной области» пасунуліся ні далей, як у Смаленск, і з дзікаю злосьцю пачалі касаваль усе нашыя нацыянальныя арганізацыі, што паналіся ў сфэру іх дзяржаўнага уплыву. У Віцебску яны засудзілі на расстрэл нашу вайсковую раду — гурток простых селянскіх сыноў. І ўсе гэта творыцца імем сацыялізму, імем рэвалюцыі, ні мяркуючыся с тым, як даўней (ўсяго год таму) рабілася трохі інакшым імем. Дзеля чалавека, каторага рэжунь на кавалкі, дзеля народу, які дзеляць на часткі, — усе роўна, якім гэта робіцца імем. У сьмяртэльным момэнт свой, ён вольна і адважна павінен галасіць аб сваім жаданню жыцця, аб сваіх сувэрэнных правах рабіць за сябе ўсе, што яму трэба сваім уласным імем, без уселякіх аякуноў, быць самому кіраўнічым у сваіх нацыянальных і сацыяльных інтарэсах. Устаўная Грамата за 25 сакавіка скінула «апошніяе ярмо» вялікадзяржаўнае апекі з нашага народу, які ад гэтага часу сам за сябе можа ўсюды гаварыць, як нацыя, а ні як правінцыя ласкутнае дзяржавы. Як нацыя, меўшая сваю ўласную, асобную мінуўчыну, ён рве старыя звязі, старыя адносіны нацыі паднявольнай да нацыі дзяржаўнай ды устае сярод народаў усяго сьвету, каб вольна й голасна сказаць ім, што ён жыве, жыве многапакутны працоўны беларускі народ... І як бы ні сталася далей, — ці уважунь яго голас, ці ўсе ж такі падзелюць яго жывое цело, — ён заўсёды будзе ведаць пра сваю сувэрэннасьць, волю й нізалежнасьць, аб чым ён кажа цяпер голасам Рады Беларускай Народнай Рэспублікі, што мае на мэці ўмацаваць і яго вялікія сацыяльныя здабыткі.

М. К.

Што значыць пан, што мужык, а што хам.

От, скажунь, чалавек рэвалюцыю праснаў, ці саўсім звярнуўся! Прысьпело яму гаварыць аб тым, што было, чаго німа ды ні будзе — аб леташнім сьнегу. Німа ўжо ні паноў, ні мужыкоў, — усе таварышы, усе граждане! А хама ніколі

ні было; гэтым брыдкім словам даўней кожны мужык лаяў, хто толькі ні лянэваўся. А цяпер ніхто ні пасьмее.

Можа вам так здаецца, а мне думаецца іначай.

Даўно мне руніло напісань аб гэтым, толькі я ўсё баяўся, што маё пісьмо цэнзар пакалечыць, а людзі ні зразумеюць. Рэвалюцыі я ні праснаў, — дзякую ды кланяюся ёй нізка за тое, што усякай веры, усякаму народу і яго роднаму слову волю дала. За рэшту паклонімся і ёй і сабе тагды, як слово цэлам стане, бо яна надавала гэтулькі абяцанак, што ўсяго адразу споўніць ні зможа.

Цяпер паслухайце, — калі ласка, як я разумею пана, як мужыка, як хама. Што значыць пан? Скуль гэтае слово узьнялося? Можа вучоныя людзі ведаюць. Многа вучоных слоў асталася нам ад даўнейшых грэкаў. Легка было б тлумачыць, калі-б то напэўна было, што гэтае слово ад іх пайшло. У іх яно азначало — «ўсё».

Даўней праўдзівы пан ўсё, што трэба, ведаў, аб ўсім за ўсіх дбаў і ўсё яго слухалі. Такім справядлівым вялікім панам быў колісь у нашай старонцы беларуска-літоўскі вялікі князь, Ягайло. Ён ды яго меншыя папы, што яму раіць, судзіць ды ваеваць намагалі, — ведалі тое, што, як на Польшчу, так і на Русь-Літву кругом ласы ворагі — татары, туркі, Масква, наперш — немцы-крыжакі налягаюць. Ведалі, што ім адзін на адзін ні даць рады, ды ў 1385-м гаду ў Крэві (цяпер маленькае мястэчка ў Ашмянскім павеце) па добрай волі зрабілі першую ўстанову ўніі, злучылі дзьве вялікія дзяржавы ў адну, яшчэ большую дзяржаву, захаваўшы кожнай яе право, мову ды звычай. Ведалі што трэба, — усе іх паслухалі. Ды вышло ні кепска.

Крыжакі-немцы год за годам ваевалі Польшчу і Літву нібы-то за тым, каб шырыць у Літве хрысьціянства. Хрысьціянства Ягайло папшыў сам ды выбіў немцам з рук гэты козыр. Гэта ні намагло. Хрысьціянства — гэта адгаворка для папы і суседзяў, а немцам трэба было нашай зямлі. Яны ні спыніліся ваеваць. Цяпер усе найбагатшыя народы зрабілі «коаліцыю» — ваенную хэўру, проціў немцаў ды рады даць ні могуць. А тагды нашы дзяды зрабілі тое самае ды далі рады: у 1410 годзі народы рознай мовы і веры — беларусы і палякі, — без залезных ла блізка таго, што без усякіх дарог, па балотах і лясох, сабраліся ў вадно вялікае войско пад адным панам, пад тым самым Ягайлам, ды ў вадной вялікай бітве на жышчэ і сьмерць пад Грунвальдам, сярод тых самых няперашніх Мазурскіх вазер, дзе ў няперашняй страшэннай вайне, пад дурным панам, мар-

не згінуло столькі расійскага войска, разьбілі немцаў, так што ад іх колькі сот год спакойна было. (Ягайло быў на-та разумны беларускі князь: ён умеў гаварыць толькі па-беларуску і, жывучы ў Польшчы, як польскі кароль, патта сумаваў па роднай беларускай мові.)

Яшчэ аднаго пана добра памянуць мушу. Як раз сто год прамінуло ад яго сьмерці. Памянь яго нідаўна па ўсяму краю і за краем спаміналі ў касцёлах пабажэнствам, на народных сходках прамовамі і песнямі. Спаміналі лепш за сьвятога. Называўся ён саўсім ні па-панску — Касьцюшка. Радзіўся сынам нібагатага пасэсара ў Мерачоўшчыні, у Гродзенскай зямлі. Аб ём напісаны цэлыя кніжкі, — вялікія і малыя. Справядлівы гісторык, Корзон, па старых паперах шукаючы, даканаўся, што нехта з яго дзьядоў радзіўся ў нашай старонцы простым чалавекам, каторы так і называўся па імяні Касьцюшка, ўсё роўна — што Костусь. За нейкія заслугі, мусіць ваенныя, панаў у шляхту ды з імя зрабілося прозьвішча для патамкаў, значыцца, гэта кроў с крыві нашай, косяць с косяці нашай, а глянёць, што вырасло далей. Нашаму Тадэўшу Касьцюшцы давялося радзіцца тагды, калі гінудла Польшча, а з ёю Беларусь-Літва, калі суседзі — Расія, Аўстрыя, Немцы — толькі цікавалі хітрасьцю ды сілай іх на кускі разарваць. Стаў ён вучыцца таго, што ў той час было найцільней, — у добрай ваеннай школе, — як проці сілы ворагу сілу да розум свайго народу паставіць. Прышла вайна. Ён быў ужо ахвіцэрам ды адразу паказаў, што нідарма еў хлеб у школе: вытрымаў трудную бітву пад Дубенкаю з мацнейшым ворагам. Але лядакі апошні кароль польскі, Станіслаў-Аўгуст, — царыцы Катарыны палюбоўнік, — ні даў ваеваць далей, паналзеўшыся на яе ласку. Тая ласка ды нямецкая хітрасьць вялі далей край да згубы. Касьцюшка выехаў за граніцу ў Парыж, дзе ў той час ладзілася першая у сьвеце Вялікая Французская рэвалюцыя. І яе навукі ні прапалі для яго дарма. Тая самая вольная Амэрыка, куды нашыя людзі апошнімі часамі езьдзілі дзеля добраго заробтку ды вольнаго жыцця, тагды яшчэ ні мела свае волі, а трымала яе пад сваёю ўладаю ды ціснула падаткамі старая Англія. Амэрыка надумалася сілаю вырабіцца на волю. І французская рэвалюцыя і Касьцюшка мелі такія думкі, што за волю трэба ўсюды ваеваць, дзе толькі ёсьць няволя. У Амэрыцы і цяпер німа шмат гатовага войска, а тагды і саўсім ні было. Народу было ні багата, народ быў найбольш просты — гаспадары-фэрмеры, ды ваеваць саўсім на пачатку ні умелі.

Патта-ж ім прыдаўся Касьцюшка, вучоны артылерыйскі ахвіцэр, умеючы кра-

масьці будаваць ды бараніць. Ні мало ен мусіць памог, калі кончыцца шчасліва цяжкую вайну, народ падзякаваў яму апроч энэральства ды крыжа найвышэйшай заслугі—яшчэ вялікімі грашыма ды вялікім пматам зямлі. А ведаеце, што гэты дзіўны чалавек зрабіў? Ен ні за грошы біўся, а за волю чужую. Грошай узяў сябе, колькі трэба, а большую часть запісаў на школы ды на выкуп з няволі награву.—чорных людзей. Бо ен колю любіў шчыраб, як амерыканскі народ таго часу. Той вольны амерыканскі народ ні сароміўся яшчэ трымаць чорных людзей у горшай ніволі, як нашыя паны сваіх падданных. Касцюшка сароміўся за іх. Ні мілы яму быў заслужоны супакой з багацтвам, бо ведаў, што за шырокім морам яго бедны родны край гатоў папасыць у апошню няволю ды хоча ад яе бараніцца. А у польскім народзе тыя, што яшчэ мелі розум да сумленне, зразумелі, што на гэтую цяжкую барацьбу, хоць быў каранаваны кароль, ні найці лепшаго начальніка, як Касцюшка. Ды зрабілі яго начальнікам усяго народу—дыктатарам. Далі яму безмерную уладу—сваёю волей, адным сваім подпісам, які хоча стары закон адмяніць, які хоча новы ўстановіць, каго хоча сьмерцю пакарае. А ён гэта прыняў на свае плечы ні дзеля панавання, а як цяжкую службу народу. Ні трэбаваў сабе прысягі, а сам на кракаўскім рынку народу прысягнуў, што будзе яго бараніць, покі хоціць сілы. Ды зрабіў ён добры, мудры пачатак: выдаў такую грамаду, што мужыком падданным, каторыя вайдуць ад ворагоў край бараніць, трэба даць волю ды землю. Мужыкі надзявалі яму і народу,—жыцця свайго ні шкадуючы, бралі першыя гарматы блізка таго, што голымі рукамі, касамі, на дзетымі на штари. А ён, шануючы іх, заміж энэральскаго блішчамага мундзіру, злажыў на сябе мужыцкую сьвітку ды ваенаў с тым войскам, якое здолалі сабраць, покі сіл. Хопь трохі ім с пачатку шанавало, але-ж ні далі рады проці трох мацнейшых суседаў. У цяжкай бітве пад Мацьевічамі Расійны разбілі войско Касцюшкі, самога Касцюшку, пакрытаго ранами, паднялі без духу ды ўзялі у няволю. Посьля выпусціў яго хвораго нар Павал. Далі яму свой век за граніцаю, тужачы толькі аб тым, «каб яшчэ раз давалася за родны край паміраць». Манілі яго на службу вялікімі абаянкамі Наполеон і Александр, першыя паны і ваякі свайго часу, а ен ні верыў царом. Ен ведаў праўду на сто лет наперад, што адзін народ ні выйдзе на волю праз адну царскую ласку, а выйдучь тагды ўсе, як шмат народу адразу паборуцца за волю за ўсіх. Роўна у сто лет ад яго сьмерці Расійская рэвалюцыя, як ветрам змяла апош-

няго ніудалаго цара, што душыў Беларусь і шмат іншых народаў, што жылі у быўшай Расіі. Спаўняецца думка Касцюшкі... Треба і можна мень веру, што паміж вольных народаў будучь і беларусы. Каму цяжка верыць, ніхай спамяне Касцюшку. Ен радзіўся у нашай зямельцы. Ен кроў с крыві нашай, косць с косці нашай. Ні благая мусіць кроў, калі з яе вырастаюць такія людзі, як Касцюшка, Міцкевіч і ці мала другіх, што прыдбалі ні аднаму народу сьвету і волі.

Гісторыя цікавая ды мудрая навучка. Яна жывіць душу народу у дні цяжкай нядолі. Але усей гісторыі адразу ні перакажаш. Тут толькі успамянута, якія даўней былі вялікія і справядлівыя паны ды на што яны былі патрэбны мародам.

Калі скажэце: «то было даўней; тагды вялікія паны думалі за увесь народ, давалі яму сваю мудрую раду і кроў у патрэбу пралівалі. Але што далей, то яны драбнелі, басьціліся ад гультайства; далей за грошы кожны быў панам; далей панам быў кожны, хто меў блішчатыя гузікі,—гэтае панство больш народу каштавала, як яму карысьці давала.» Калі скажэце гэтак, то я прыячыць ні буду. Толькі прыномню яшчэ тое, што кожны чалавек мог бачыць сваімі вачымі у нашыя дні. Скажам, у весцы пажар. Які-такі суседні пан прылядзёў на добрым кані першы. Бачыць—ратунку ніякаго німа,—толькі галосыць ды рэчы без толку ды складу кожны свае у поле валоча. А хаты, што пад ветрам, усе згарэць павінны. Ен першы лезе на стрэху той хаты, дзе агонь можа спыніць; ён крычыць нясыці воду ды камандуе ісьці куды трэба другім і лае тых, што ні слухаюць. Людзі яго паслухалі спынілі агонь. Дзсяткі хатаў асталіся пэлы, а то-б згарэлі. Усе роўна, хто ён быў той пан—ці з вялікаго, ці з малага двара, ці поп, ці ксьндз, ці захожы бойкі салдат, ці мудрайшы вясковы гаспадар,—добра, што ён тут быў у патрэбі. Цераз яго асталіся людзям тысячы дзён дарэмнай работы.

Далей, углядаючыся уважне у гэтую каламёсіцу з сьмерці, голаду, няволі ды волі, што нарабіла вайна, мы бачым сваімі вачыма, што гэта вера у сваю кроў, у сваю мову — у беларусаў сапраўды расьце. Мы ведаем, што даўней кожны наш салдат як мага стараўся падладжывацца пад расійскую мову, а цяпер ні ната—гаворыць, як мані навучыла. Даўней каталіцкае духавенства баялося дапусьціць беларускую мову у касцёл, бо казённым прадаўцам падхлебнікі нападаліся паміж найгоршых ксяндзоў, а казна заўсюды кіравала на тое, што беларусаў саўсім німа да мову іх усьюды памаленьку падменьвала расійскай. А

цяпер німа чаго баяцца: духавенству адкрыта лягчайшая, карацейшая дарога да народнай душы праз родную мову і, трэба спадзевацца, што духавенство гэтую дарогу пратрэ і пашырыць.

Ведама, вайна апроч той волі, што ідзе, ды шалёных танных грошай, што параскідала па людзях, дала нашым вёскам шмат грузу-попалу, ямаў, садоў з абгрызенаю карою, а людзям сьмерць, перапалак і распусту. Але-ж ні усьюды. Відзеў я і такое дзіво на фронці. Беларуская вёска за пяць верст ад фронту, здаецца, як усе—лясы высечаны, поле ды агароды патаптаны, часть хатаў згарэла. З мужчын толькі дзяды асталіся. А дзяўчаты ды кабеты—пакнейшыя, як звычайна, ды сьвежыя, як кветкі. Ніхто іх ні пасьмеў зачэпіць, хоць разбічанае войско праз тры годы топча вёску. Працуюць, мыюць, шыюць салдатам на машынах—грошы зарабляюць, а больш нічым—шануюць добрую кроў, ні хочучь яе басьціць. Ды салдамы іх шануюць і трохі баяцца. Калі сілаю прунца, куды ні трэба — гэта я бачыў сваімі вачыма—адна с цэпая стане на парозі проці цэлай роты, нарабіць крыку да ні пусьціць, як мядзведзіца гнезда бароніць. Гэтыя самыя салдаты, што паміж сябе на дварэ ўсё сваіх нішчасных мацяраў без патрэбы брыдка спамінаюць, прыдуць у хату, дзе чыстая беларуская сямья жыве, вядучь з ёю гутарку то вясёлую, то смутную ды разумную, і ніхто брыдкаго слова ні скажа, бо бачуць, што тут і дачку і матку шанавань трэба. Аб гэтакіх людзях у нас даўней казалі: жывуць, як паны.

Можа вам здаецца, што я саўсім збіўся с панталыку. Не! Я толькі ось што паказаць хачу: — у праўдзіным панстве бывае часам такая сіла, што больш за сярэдняго чалавека разумее, далей заўтрашняго дня відзіць, а людзі яго шануюць ды слухаюць без прынуку. Гэтакая вялікая ды чыстая сіла Касцюшкі прывяла, як мы бачылі, куды трэба увесь народ у сто лет посьля яго сьмерці. Ды найменшая сіла гэтаго гатунку згодзіцца яшчэ на тое, каб праз яе людзі былі падабнейшыя да людзей, чым да сьвіней. Як бачыце, майго панства ні пазнаць ні на палацах, ні на кішэні, ні на адзежы, ні на старых паперках, а толькі па тым, што яно людзей з гразі падймае, да лепшай будучыны вядзе ды сьвеціць.

Таі самая рэвалюцыя паказала, што ёсьць і другі, лягчайшы спосаб панавання. Бачыш людзкое стадо, якое топчацца на мейсцы, ні ведае куды яму ісьці. Дагадайся, чаго яму сёгодня хочацца найбольш. Хочацца ды боізна—ні ведаюць, ці можна. Ні думай доўга, што с таго далей будзе. Калі хочаш панавань, а гаварыць гладка ды моцна умееш, — выска-

чы наперад ды брашкі: ні кажы таго, таго ні спадабаюць, наглядзь іх словам па галоўцы, скажы ім, што яны—соль зямлі, што зрабіць тое, што ім хочацца ні толькі можна,—трэба: падагрэй іх, падай пары ды вядзі куды хочуць. Можа ім выпіць хочацца, а ты ведаеш, дзе гарэлка схована. Вядзі! Будзеш панам, пакуль давядзеш, пакуль напыюцца. А што далей будзе — ні ведаю. Можа ім ні

толькі гарэлка хочацца, можа якога іншаго добра. Можа хочацца панавань, кіраваць наймудрэйшаю палітыкай,—гаспадарыць, хоць ні ведаюць, с катораго канца пачаць. Усё роўна,—спосаб гэтакі самы, як з гарэлкаю, а мэта гэтаго панавання трохі даўжэйшая, але-ж ні нятта доўгая. Ось гэтакае панство без далёкай сьветлай мэты, без дарогі, без чыстых рук, хоць за ім тысячы народу

пойдзе, заўсюды хамствам сьмярдзень будзе ды усіх сваіх падданных у балотныяволі завядзе. А па вучонаму, па-грацку, называецца гэта «дэмагогія».

(Працяг будзе.)

Н. Чарноцкі.

Наум Прыгаворка.

(Вінішук Дунін-Марцінкевіч).

Залёты.

Сьмяхотная штука у 3-х дзях.

(Напісана у Люцынцэ 8-го сьнежня 1870 году).

(Глядзі № 10).

Зьява VI-я.

Сабковіч і Марыся.

Сабковіч. А! ты яшчэ тут? Добра, прыбяры тутак у пакоі, вынясі стол і можаш сабе зьбірацца да бацькоў. Як раз учора скончыўся год твае службы у мяне.—лык што...

Марыся. А заплату,—ці ад пана, ці ад паненкі адбярэ? Я ж цэлы год ні гроша ад пана ні мела.

Сабковіч. Праўда, праўда, мая даражэнькая, дык што... Прыбліжся і паслухай: трэба нам яшчэ нарахавацца. (сеушы, выймае з бумажніка картачку і чытае) Паступіла ты да мяне 17 траўня,—дык што...

Марыся. Але!

Сабковіч. І згадзілася за 18 рублеу у год.

Марыся. Так паночак!

Сабковіч. Ні сто раз казаў я вам называць мяне леным панам,—дык што...

Марыся. Так, ясны пане!

Сабковіч. 18 кастрычніка ты захварэла і пралежала тры тыдні,—дык што...

Марыся. Бо пал... бо ясны пан ні даў, вядзе умовы, кажуха,—я прызбала і захварэла.

Сабковіч. Фі! мая даражэнькая, грэх так лгаць, дык што... Цепла было, як у летку, і ты захварэла у самы гарачы рабочы час. Я быў змушаны панаць на твае мейсцо падзенішчыну і плаціў я ей двузлоты у дзень... За тры тыдні гэта выйдзе шэсьць рублеу трыццаць капеек. А дзеля таго, што ты праз тры тыдні нічога ні рабіла, лежала, ела дарма хлеб і ні мала клопату рабіла маея сьсэтра,—я табе рахую яшчэ па трыццаць капеек у дзень:—разам гэта будзе дванаццаць рублеу трыццаць капеек, дык што... Я абмызіўся,—ні трыццаць, а шэсьцьдзесят капеек. Цяперака далей—дык што... памятаеш, як у верэсьні было патаптало мне лезеяць град канусты—за тое, што вы ні нілывалі была, я палажыў на усіх вас па тры рублі штрафу,—дык што...

Марыся. Але ж, ясны пане, было належыць да пастуха.

Сабковіч. Ціха!—дык што... маучы і слухай. Я заўсёды старых прытрымваўся законаў—шакжан і у вас у канцэлярны ўся грамада адвечае за аднаго. Дык ось што... за канусту тры рублі штрафу. Трэшце:—ва каляды, памятаеш—прасілася ты на два дні да хворай маткі, дык што... я маю мягкае сэрца, пазволіў табе пайсьці, а ты, заместа двух, прасідзела тамака шэсьць дзён. Дык што... сама прыстанеш на гэта, што за чатыры дні справядліва будзе адрахаваць табе найменш па дваццаць капеек,—дык што... гэта будзе рубель: сама бачыш, які я справядлівы... Далей, за тое, што ты пры-

шла на чатыры дні пазьней, як трэба,—два рублі. Дык што... усяго на ўсё выходзіць: восемнаццаць рублеу шэсьцьдзесят капеек, але я, маючы на увазі тваю шчырую службу, дарую табе гэтыя шэсьцьдзесят капеек... дык што...

Марыся. Паночак, ясны пане! Ці ж я цэлы год дарма працавала?

Сабковіч. Дык што... шакжан ты сама чула, мая даражэнькая, што ні за што я табе шмат ні палічыў.

Марыся. Не, гэтак ні будзе,—я за сваю крыуду палдам да пасрэдніка жалабу.

Сабковіч. Што? Ты мяне страшыць будзеш! Пісьмі толькі—ураз жа дам знаць, што ты мяне абавраза. Мусінь памятаеш, як я, на трэці дзень тваей службы у мяне, паслаў цябе шукаць паненку у пакоях на гары: ні даждаўшыся, сам пайшоў і бачыў, як ты выходзіла с пакою, у каторым я трымаю свае грошы. Хіба ты ні шукаючы сьсэстры туды заходзіла, бо яна тамака ніколі ні бывае, дык што...

Марыся. Пал... ясны пане! Ці гэта па-хрысьціянску крыудзіць так бедную дзявучыну? Паслаў пан да пакою шукаць паненкі,—я, шукаючы усюды, заглянула і да таго пакою; то ж я ні ведала, ці есць тамака якія грошы, ці німа. У пакой я ні ўходзіла, бо як ўгледзіла, што там на стала ляжаць грошы, то, стараніўшыся, ужо ні пакідала дзьвэрэй, чакаючы, каб ці пан, ці паненка прыйшлі. Чаму-ж пан тады ні казаў мяне абшукань, а цяпер так крыудзіш?

Сабковіч. Дык што... ні маю і часу і ахвоты гутарку с табай разводзіць. Прыбяры у пакоі, здай паненцы начыньне і ідзі сабе з Богам, а калі пісьменш, што я табе ні заплаціў, ураз жа дам знаць, што мяне абавраза і ўсё будучь пальцамі на цябе паказываць, дык што... (пайшоў).

Зьява VII-я.

Марыся (адна).

Марыся. Мой Божачка мілянкі! Служыла я у паноу, да нігдзе мне такой крыуды і такой вялікай ганьбы ні давалася сустраць. Усе паны былі добрыя, адзіні толькі паншоўся круцель. (плача) Ніхай жа сьсэзвы мае падунь на яго душу. Што я цяпер буду рабіць? Спытаюць банька, маці—многа пераз год зарабіла? (малая пауза). Ды ці мая ж у тым віна? Ведала ж я, бяздоўная, што натраплю на такога круцеля? А як чыста мая душа, так сьмела разкажу баньком маю крыуду,—яны ўймуцца за сваю адыначку і да пасрэдніка паддунь жалабу.

Зьява VIII-я.

Марыся і Пятрук.

Пятрук. (усунуўшы галаву у дзьверы) А ці паненкі тут німа?

Марыся. Бачыш, што німашака.

Пятрук. (блізка падышоўшы да Марысі). Што ты, мая ягудка, так надулася, вось цузыр валовы? (падскочыўшы яшчэ бліжэй да яе, абыймае яе і хоча пацалаваць, а яна адпыхаіць яго, кажучы: «адчапіся!»—тады ен весяла пяс):

Чаго лезеш ка мне? Я ж табе ні роўня.

Ты шавец—капылец, а я—бандароўна!

Марыся. Адчапіся! (б'е яго кулаком па карку).
Добра табе вессяліца, калі нішто ні рупіць; я ж вот служыла
цэлы год і зарабіла хвігу.

Пятрук. Альбо што?

Марыся. Палічыу, паганец, жыдоускім манерам,—то
якіясь штрапы, то маю хваробу,—так што я асталася яму він-
на шэсцьдзесят капеек.

Пятрук. А паганец, а ніхрышчоная сабака! А яшчэ
кажа сябе зваць ясным панам. Яго, анцыпара, цемным, нічы-
стым маніць трэба. Ні тужы, мая галубка! Ты павярнеш да
бацькоу. будзеш выглядаць мяне. Ні раз таскуючы ды выхі-
ляючыся чэраз ваконца, засьпеваеш:

У агародзі майран родзіць,
Да Марысі пан Ян ходзіць,
Радзі, радзі майраначка,
Хадзі, хадзі мой Яначка.

А ты места Яначкі засьпеваеш—Пятручок,—ні прауда ж? (за-
лецаецца да яе).

Марыся. Ідзі ты! (адніхае яго).

Пятрук. Як ні шарашыся, да я ведаю добра, што я
табе на сэрцы: ты б рада была і зараз засьпеваць:

Прыедзе ка мяне—рада буду,
Я с спадніцы зраблю буду.
Нашмаруеш дзецям кола,
Дый паедзем да касццела.

Марыся. Нечога запірацца,—можа б і рада была, да
калі ведаю добра, што бацькі ні прыстануць: яны ж пусьцілі
гэты год на службу, каб зарабіла сабе на выправу дзеся та-
го, што хочуць мяне аддаць у хату багатаго, хоць старога
ужо, Апанаса Губара. Казалі, што ен мае пару коней, дзве
каровы, два валы да і сівіран ні пусты і у гарудах ні стоу-
пінца.

Пятрук. Ах, ты гадзіна! На пальцах, бач, ужо па-
лічыла, што Панас мае. Дык гэта так? Новае сітко на калоч-
ку вешаеш, ё старас над лаву відаеш? А знаеш:—стары друг
зееш за новых двух. Нічога с таго ні будзе. Я цябе ні на
жарты палюбіу,—хоць бы цэлы сьвет прышлося да гары на-
гамі перавярнуць, то ўсе такі с табою ажыюся. Ну, ведама,
калі ты будзеш ні ад таго. Панас—стары хрэн, якое табе
жыццё з ім будзе? Я ж малалы, працавіты, статэчны, да га-
рэмкі ні гад,—цябе ж, мая зязюлька, так мілую, што як пеня
за табою цэлы век бы цягаўся. (сьпевае).

Жаваранак у полі звоніць,
За Марысай Пятрук гошніць;
Хлапец відны, маляваны,
Душой, сэрцам ей адданы.

А што мо' я хлэшу? Пацалуй жа мяне за тое... (падблі-
жаецца да яе, а яна адніхае).

Марыся. Пачакай крыху! Я павенчаемся, тады цябе
пацалую,—цяпер жа ні ідзе. Бог будзе гневацца і у гаспа-
дарцы нам ні панавіць.

Пятрук. Э-э-э! Тады я цябе і прасіць ні стану; ці-
кунка быццам саромянецца, а ведаю добра, што так бы і кі-
нулася на шыю. (няе).

Да калі ж ты бандар, набі ж ты мне бочку,
А я цябе пацалую у цемным куточку.

Марыся. Да годзе ўжо, годзе азыком малоць! Мне
трэба ісьці да бацькоу, (уздыхае) а ты тут, з другімі аду-
матамі цягаючыся па вечарынкам, мяне бедную забудзеш.

Пятрук. Бог мяне накарай, калі я зараз, як ты нас
пакінеш, ні падзякую за службу. Ніхай анцыпар і мне ні
платіць; я,—хваліць Бога,—у добрых паню службу, паканіў
сабе пяцьдзесят карбаваных,—маю, чым гаспадарку запамаг-
чы. Пайду да цябе у прымакі і заживом па Божаму.

Дуэт.

Пятрук. Пойдзеш адсюль—ні забуду,
У прымы к табе скоро буду;

Станем шчыра працаваць,

А шчырэй цябе кахаць.

Марыся. Панас са мной пі дасьць рады,
Буду чакаць за Каляды,
Бо мой мілы Пятрук,
Гэта сталы дзяцюк.

Пятрук. Так мяне моцна кахаеш,
То напэўня прычакнеш,
Пераможам бацькоу дур,
Дый заживом чэраз чур.

Марыся. Як бацькі захочуць мусіць,
Я ні стану вельмі трусіць,
Загалашу са ўсіх сім—
Апанас то мне ні міл.

Марыся і Пятрук (разам).

Як бацькі нам сваю волю
Скажучь, то мы нашу долю
Богу ручым; Ея місьцюк,
Збавіць нас с тых цяжкіх мук.

Марыся. Мы тут загаварыліся, а мне пара ўжо у
дарогу. Памажы упратаць пакой, а там пайду с паненкай на-
прашчаюся.

Пятрук. Ці ж ты мяне на пращаньне ні пацалуеш?
(падбліжаецца да яе).

Марыся. (стыдліва) Да калі ж я саромлюся...

Пятрук. Чаго? Чы ж ты ні мая нявеста? Дзіўныя
гэтыя дзячаты! Перад вяццом саромяцца сваіх жаніхоу ца-
лаваць, а на шлюб, то і дзяцюкоу рады.

Марыся. (даганяючы Пятрука, каторы уцекае)
Ах, ты паганец! Будзь пэўны, што я нікога ні пацалую!

Пятрук. А мяне...

Марыся. Ну... тады—на шлюб... дзело другое; таг-
ды па закону Боскаму я павінна цябе слухаць.

Пятрук. Паслухай жа цяпер, мая ягадка.

Марыся. Боязна, мой Пятручок. Часам хто угледзіць,
(угледаецца на ўсе бакі).

Пятрук. Німа нікога у пакоях, а паненка пашла да
кухні. Ну... (падсунуўшыся блізка да яе, сьпевае).

Сплюшчы вочы, а так... скоро
Пацалуй, мая сікора.

Марыся. Што рабіць,—ты ні атчэпішся, пакуль ні
пацалую (цалуе яго ды, адскочыўшы, закрывае вочы
хвартухом).

Пятрук. (падскаківаючы,—няе) А я цябе пацалую
у цемным куточку!

Марыся. (даганяючы яго,—б'е) Бач, паганец,
яшчэ сьмяецца. Барыся за стол да вынясем яго ў першы па-
кой. (ачышчаючы сцэну, выходзяць. Здалёку чуець
сьпеу Пятрука: «А я цябе пацалую...»)

Заслона.

Дзеся другая.

(Сцэна прэдстаўляе бераг лесу: у глыбі відаць
веску; на лева—багаты двор, а на права, каля лесу,
так само у глыбі сцэны, мужычая хата. З-за дрэу
відаць, высунутыя да паловы, калесы, на каторых
сьпіць Гапон Барычка, зьвесіўшы галаву; каля яго
сьпіць сідзючы, апершы галаву у луку калес, яго
жонка Куліна. Выходзіць з двара Пятрук с кароткай
люлькай і у задуме гаворыць).

Зьява I-ая.

Пятрук (адзін).

Пятрук. Ледзь адарог коні, так зараз выбег са дво-
ра, штоб пабачыцца с каханай Марысай. Пан у залаты і
фурман чэраз плоты. Ну, ўжо гэтаму пану, го пэўна слу-

жыць някельная сіла; што толькі здумае, то зараз і збудзецца. Выежджаючы з дому бедаваў, што на грох канех гоніць у залеты; глядзі ты,—ці даехалі мы да Машанскай карчмы, аж якісь жыд ляціць на каламажыцы, а обак тут жа прывяза- на кабыла прыгожэнькая, аж міла на яе палюбавацца,—нож- камі прэбірае—вось паненка у танцы,—пырскае весела, шыю у дугу сагнуўшы. Пан аж казаў прыстаці, штоб падзівіцца характа. Пытае жыда, чы ні прадасць. А паганцу так і падавай. Слова за словам—старгаваліся пятнаццаць рублеў. Гэта ж рэч няслыханная. Я ад слова даў бы за яе трычы пятнаццаць да і яшчэ дзесятка дабавіў бы. Здаецца толькі, ні ні крадзеная, што так за нішто амаль уступіў. Пэўна і пан тое спазнаў, бо адразу засуліў малую цану, а жыд, пся- юха, і згадзіўся. Тут мяне пан скарэй на хамут і настронкі конна да дому пагнаў, а сам астаўся чакаць у Машанскай карчме; і аж душа расла, як мы чацвярней сюды пад'ехалі пад ганаў. *(думае)* Цыфу ты пропацьці! Здаецца я гэту кля- чу гдзесь бачыў. Гнедзенькая з белай латкай на лбе... так жа безакаштыта. Ну, вось... ані як ні прыпомню, а яна мне знаемая... *(падыходзіць да калес і, аглядаючы сьплю- чых, спыняецца зьдзіўлены)* А-а-а! Гэта што за дзіво? Бацькі Марысі... Які дур на іх вапаў, што падкацілі пад лес калесы ды улетшыся на іх паснулі. А-а... *(стукнуўшы ру- кой у галаву)* пачакай! Ці ні у іх я толькі бачыў капля у каплю схожую кабылу? Здаецца так... так, так... Цяпер сьця- міў. Куліна прасыпаецца; схаваюся за дрэво да паслухаю, які чорт іх сюды загнаў. *(хаваецца)*.

Зьява II-ая.

Гапон і Куліна.

Куліна. *(пацягваецца, пазеваючы: працірае во- чы; чухаецца; аглядаецца на усе староны, спуджа- ная; саскаківае с калес, заглядае у глыб лесу, а по- сьля будзіць мужа)*.

Дзед, дзед, дзед, дзед!

А кабылкі нашай нет!

Гапон. *(У тым часі, як яна няе, злазіць с к- лес і, аглядаючыся на усе бакі, адказвае)*.

Ці ты баба ашалела, Гавары, каб ты хварэла!
Гдзе ж ты кабылку падзела?— Чаго, гадзюка, зьбядзела,
Ты ж на перадзі сядзела,— Вось як бы сям дзен ні ела—
Дык на вошта ж ты глядзела? Благату нажрацца усьнепа.
Што ж перад носам мела? С чаго ж ты так адурэла?
Што маучым,—чы асавела?

Куліна.

То ж ты, Гапонка, мужчына, Што паміж пвеу кіравала,
Б табе належыць скаціна, А як пасеку мінула,
Мая ж толькі віна цэла, Вось і я крыху заснула.
Што на перадзі сядзела, Так за што жа мяне лаеш?
І ты ж сядзеу на калесах, Чы ж прыгаворкі ні знаеш?
Ное твой быў аж пры атосах; Ні вер у сьвеці нікому:
Відаць мы, абое спалі, Каню у полі, жонцы у дому;
Як у нас кабылку кралі, Бо хто толькі жонцы верыць,
Досыць з мяне таго стало, Той як сітам воду мерыць.

Гапон.

Глядзі каб была скаціна; Што чорт яе ні прымае,
Будзе у рабоці дубіна, Бо да таго наш пан прыгожы,
Ты ж на перадзі сядзела, Што душу у банк заложыў;
Так на вошта ж ты глядзела? І чорт, відаць, гэта знае,
Вось яе вярнуся да дому, Так душ нашых ні куняе.
Мушу ісьці к аканому, Цяпер сьмерць—пацеха цэла,
Ен там крыкне: «ах,гы гадзе!» Ці ты баба ашалела?
І кулака у вуха усадзе,— Гдзе ты кабылку падзела?
І будуць розгі у рабоце, Ты ж наперадзі сядзела,
Мо'а дзіця асіроне, Так на вошта ж ты глядзела?
Скажа: душу чорту прадай, Як вазіў я у места дровы,
За кабылку грошы аддай, Усякі раз быў грош гатовы;
А тут, баш,—душа такая, Усяго я меў здаволі,

Лыкаў, сяляцоў і солі.

Гапон і Куліна (разам)

Як прапала кабыла, Ці прыгаворкі ты знаеш?
Так ты мяне пагубіла, Ні вер у сьвеці нікому;
Так ты мяне суздом зьела, Каню у полі, жонцы у дому.
Ці ты баба ашалела,— Бо хто толькі жонцы верыць,
Гдзе ты кабылку падзела? Той як сітам воду мерыць.

Куліна. Паглядзі толькі,—то ж мы амаль да самай хаты даехалі. Відна тутка скацінка астанавілася траву скуб- сьці, а як гэта свавольніца Марыся угледзіла, што мы сьпімо на калесах, пэўна с парабком іхна адрагалі клячку і завялі яе у хлеу. Зазаву толькі Марысю—абачым, што ты крычау на мяне нісправядліва. *(падыходзіць пад хату і кліча:)* Марыся! го, Марыся!...

Зьява III-ая.

Тыя самыя і Марыся.

Марыся. *(выбегаючы с хаты)*. Хваліце Бога,—вось і бацькоу дачакала. Як можна было так доўга сядзець у ме- сьці? Маці казала, што к абеду вернецца, а тут ужо і вечар на дварэ. *(падыходзіць бліжэй)* А гэта што,—гдзе кабы- ла? Да на чом ж бацькі прыехалі?

Гапон. Бачыш дачушка,—едучы мы абое паснулі і самі ні сьнямім, як тутака апынуліся. Ці ж вы с парабкам ні выпраглі кабылы?

Марыся. Парабак у лесі дровы сячэ, а я і у ночы ні бачыла кабылы!

Гапон. Ах, доля ж наша горкая! Відна, як мы крап- ка паснулі, зладзеі адрагалі скацінку; трэба напасіць каня у суседа Ігната і гнацца.

Куліна. Ці ты адурэў, ці што? Куды ты пагонішся? Для цібе дзесяць дарог, а для злодзея адна.

Гапон. Да няужо-ж, рукі сашчаміўшы, тут стаяць да галасіць? Гэта ж цэлае мае багацтва. Добра мне казаў кум Тодар: «ні куляў ад аканома скацінкі,—рукой ні пойдзе, на крадзеным, баш, аўсе ўскормлена»; вось і праўда. А тут яшчэ абцау аканому на гэтым тыдні аднесці рэшту грошы нідан- лачаньня за кабылку. Што я, бяздольны, зраблю?..

Зьява IV-ая.

Тыя самыя і Пятрук.

Пятрук. *(выходзіць з-за дрэу)* Хай будзе пахвалены!

Гапон. На векі векаў.

Марыся. Ах! *(спусьціўшы вочы, нізачна узіра- ецца на Пятрука і грозіць яму пальцам)*.

Пятрук. Добры дзень, бацька Гапон! Добры дзень, маці Куліна, добры дзень, Марыся! *(кожнаго цалуе у ру- ку)*. Якая тут у вас вазьня?

Гапон. Баш, мы с кабетай ехалі ранкам з места ды на калесах паснулі. Панас,—ніхай яму дабро,—сваім гашчэн- нем амарочыу нам галовы, дык вось прыгода сталася: пад са- мым домам злодзей выпраг кабылку. А ты, Пятручок,—што ты у нас робіш,—пэўна за Марысяй прыцягся? Кенска, што для дзянчат кідэш службу. То ж нішто з гэтаго ні будзе,— я ўжо Марысю абцау Панасу. Ен, бач, мне дакляраваў па- зычыць трыццаць рублеў дапаціць аканому за кабылку. Оп, горкая ж мая долячка! Гдзе ж я адшукаю яе?..

Пятрук. Бацька Гапоне, ні прагневайся да паслухай мяне з увагай. Я хоць яшчэ і ні стары да пацягаўся па Бо- жым сьвеці здаволі; быў і на кані і пад канем. Оп, ні з ад- ной печкі прышлося мне на долю хлеб спажываць. У вас адио дзятко,—гэта кажучы, яе вока у лбе. Тож калі вы не адусьціце у чужую хату ды яшчэ да мужыка ні па сэрцы, то бедная зязюлька, таскуючы па бацькох, гатова і замеці. А вы ж тут без яе ці будзеце вяслы? Да і хату хто пад- дэрыжыць, тож ні маеце дзянюка... Яна ж, бедная, будзіце пэўна, за Панасам ні нажывецца,—таска без пары зьвядзе яе у магілу; тады чыя ж рука на старасьці прымкне ваши вочы? Хто па магілках памяне душачкі ваши?..

Куліна. (плачучы) Прауда, прауда, мой Патручок! Я ні сто раз тое, казалася, да на ліхо вельмі упарты. (Марыся плача, закрывшы вочы хвартушжом).

Патрук. Як казал у канусьце.

Гапон. Бачыш, мой Патручок, ен пазычае мне трыццаць рублеу.

Патрук. Наслухайце ж. Я лепшую падам раду; нараю вам такога, што і дачушкі вашае ні выведзе з дому; места трыццаці — п'яндзесят рублеу, і то ні пазычыць, а так дасць вам на запамогу гаспадаркі. Да што яшчэ важней, — скацінку вашу адпукае, а вы ўзаем вазьміце яго к дачцэ у прымакі. Ці гэтак складна будзе?

Гапон. Да мой жа ты лебядзьба, нарай жа ты нам готкаго дабрадзея...

Куліна. Што б толькі Марыся ні чуралася, а то яна бедная за Панаса ўжо выплакала зрэнкі.

Марыся. Калі ні за Панаса і пры бацькох астануся, то ўжо і плакаць ні буду.

Патрук. Ага!

Спазнала галубка скуль самец буркуе;

Тужынь перастала, ручнікі гатуе.

Марыся. Паганец ты, без кепікаў таж ні мінуты ладам ні пагаворыш. (б'е яго, — ен адскаківае)

Гапон. Што гэта ты добраго чалавека кулакамі частуеш?

Патрук. Нічога, ойча Гапоне, ведаецца прынавесць: хто каго любіць, той і таго чубіць. Ого ж сужоны, катораго вам раю, — гэта я сам, а калі ваша ласка будзе прыняць мяне у прымакі к Марысе і паблагаславіць нас, — чаго і яна вельмі хоча, хача дзеля саромлівасці быццам чужаца, — то наперад вазьміце ад мяне п'яндзесят рублеу, з іх трыццаць сягоння ж аднясьце ажаному.

Гапон. А як жа с кабылкай будзе?

Патрук. Дзеля кабылкі вось што вырываецца: як вы на калесах паснулі, а яна прыстала, — жыд, якісь канаград, ціхінька адог, а сустрэўшы нас сягоння на палудні — пусціўся з маім панам у торг; слово за словам, кабылка за п'ятнаццаць рублеу перайшла к нам, а цяпер у стаіні нашага двара авес с другімі коньмі спакойна спажывае.

Гапон. Ці ж твой пан ні сьціхнуў, што яна крадзеная, — асабліва, што нехрысьці так таяна яе ўступіў?

Патрук. Мой пан лепш любіць купляць крадзенае, бо кепствам можна выкруціцца. Ото ж, ойча Гапоне, ідзіце да абанома, аддайце грошы і напрасіце, штоб заглянуў з вамі да стаіні; а калі спазнаецца, што гэта ваша кабылка, то нічога нікому ні кажучы, на ўсю почку ляціце да стану аб'явіцца там аб кражы і у каго яна зваходзіцца: тож прасіце, каб вам яе вярнулі.

Куліна. Вось, здаецца, малады, а старога дурня навучыў розуму. Мы пойдзем у хату, а вы падкаціце пад паветку калесы, ды ідзіце да работы.

Патрук. (паказваючы на Марысю). А з намі што будзе?

Гапон. Бары яе, бары! Ніхай вас Бог благаславіць, як мы благаслаўляем, бацькаўскім сэрцам прымаем цябе за

сына. Толькі ж глядзі, трымай вухо востра, бо з яе будзе задорлівая жонка, — пашла, бач, па матню.

Куліна. Ні зважаў на яго брахню, мой Патручок, яшчэ ні выцверэзіўся.

Патрук. Ні журыцеся, ойча Гапоне, а паслухайце прынавесці:

Змагла піла хвою, дуб, —

Залега сьпіла.

Да на цьвердай сталі зуб

Суздром вышчэрбіла.

(Выходзяць: Гапон, за ім Куліна, далей Патрук, а за ім ідзе Марыся і б'е яго кулаком па карку; Патрук павертаецца да яе і, сьмяючыся, паўтарае апошняе слово: «вышчэрбіла»).

Заслона.

(Канец будзе).

3 вершаў Надсона.

Разьмяркоўваці моц, як скупы, я ні ўмеў.
З ніскайным і вечным жаданнем адным
Я ні жыў, а плыў воскам, гарэў.
Як ліхтар, што калышыцца ветрам начным.

Цэлы сьвет я маіўся душою абняць,
Цэлы сьвет я хацеў зразумець і любіць.
Навят ноч было брыдка адну пераспаць,
Каб ад думкаў цяжкіх мне яе ні забраць
Ды ў вадно каб два жыцці ўмясьціць.

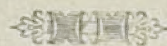
І ляцелі шалёныя з ім'ямі днё:
Гурбы кнігаў вакол, чад сэрдэчных балеў.
Жах ад ворагоў злых, гоман добрых сяброў.
І ўсяляк-жа даводзілось мне.

Цалаваннем замяняў я песьню сваю,
А праз меч нават чаркі да дна ні дапыў:
Дзеля душных муроў гарадзкіх
Разставаўся з зацішам радзімых палёў
Ды ляцеў у мора бедных пакутных людцоў, —
Гараваць навучаўся ад іх.

І страшэнная старасьць далёка ішчэ,
Ішчэ ні страшыць яна дамавінай, —
Ды чаго-ж мне на сэрцы так горка пячэ,
Стаяць думкі смяртэльнай руінай?

І няўжо-ж усё жыццё да дна вычэрпаў я?
Ці-ж німа чаго мне ад яго ўжо чакаць?
Дзе вадзіцель-прарок? Так прадзі-ж, мой судзьдзя,
Каб змахнуць гэты ўціск ды ні спаць!..

Макар.

КРОНІКА.

Земскім і гарадзкім самаўправам Беларускай народнай рэспублікі. Усебеларускі зьезд прэдаўнікоў земства, гарадоў, зямельных і харчовых камітэтаў, салдатаў, селян, работнікаў, каапэратываў, нацыянальных беларускіх радаў і іншых арганізацыяў, які быў разгавораны ў Мінскай большэвікоўскай уладай, даручыў Радзе тварыць арганізацыю гра-

мадзкіх сілаў Беларусі, маючы на мэці яе адраджэнне і дзяржаўнае будаўніцтва.

Выпаўняючы волю Зьезду, агаласіўшага рэспубліканскі лад у рубяжох Беларусі і паставіўшага аб утварэнню краёвае ўлады, Спаўняючы Камітэт Рады 20 лютага гэтаго року выбраў Народны Сэкрэтарыят Беларусі, як упоўнаважаны орган народнай улады, а сьледам за тым 9 сакавіка ім была констытуіравана Беларускай Народная Рэспубліка.

Вялікая адпаведальнасць выпала на

нас. Перад намі шлях доўгі і цяжкі. Наша мэта — зьяднанне ўсіх часткаў Беларусі і зьдзяйсненне сацыяльных рэформаў у інтарэсах працоўнага люду. Толькі пры арганізаванасці народаў Беларусі, іх злучанасці і пры актыўнай народнай дапамозе нас ні страшаць ніякія труднасці. Мы клічам усе органы тутэйшага земскаго і гарадзкога самаўпраўлення падзяліць з намі адпаведальнасць і працу і падтрымаць нас маральна і матэрыяльна.

Будучы упэўнены, што вам, так як і нам, дорагі інтарэсы нашай бацькаўшчыны Беларусі, яе воля і самаадзначэнне, мы чакаем вашага хуткага й гарачага адгуку.

Старшыня Рады Усебеларускага З'езду Я. Серада.
Пісар Т. Грыб.

19 сакавіка 1918 г.
г. Мінск-Беларускі.

Устаўная Грамата да народаў Беларусі.

У часе сусветнай вайны, што бурны адны моцныя дзяржавы і аслабленне другія, абудзілася Беларусь да дзяржаўнага жыцця. Пасля трох с паловаў някоў няволі ізноў на ўсё свет кажа беларускі народ аб тым, што ён жыве і будзе жыць. Вялікі Народны Збор — Усебеларускі Зъезд 15-17 снежня 1917 року, дбаючы аб долі Беларусі, зацвердзіў на яе землях рэспубліканскі лад. Выпаўняючы волю Зъезду і баронячы дзяржаўныя правы народу, Спаўняючы Комітэт Рады Зъезду гэтак пастаўляе аб дзяржаўным устрою Беларусі і аб правах і вольнасцях яе грамадзян і народаў:

1.—Беларусь у рубяжох разсялення і лічбенай перавагі беларускага народу абвешчаецца Народнай Рэспублікай.

2.—Асноўныя законы Беларускай Народнай Рэспублікі зацвердзіць Устаноўчы Сойм Беларусі, скліканы на асновах агульнага, роўнага, простага, патаемнага і прапарцыянальнага выбарчага права, ні зважаючы на пол, народнасць і рэлігію.

3.—Да часу, пакуль збярацца Устаноўчы Сойм Беларусі, законодаўчая ўлада у Беларускай Народнай Рэспубліцы належыць радзе Усебеларускага Зъезду, дапоўненай прадстаўнікамі нацыянальных меншасцяў Беларусі.

4.—Спаўняючая і адміністрацыйная ўлада у Беларускай Народнай Рэспубліцы належыць Народнаму Сакратарыату Беларусі, які назначаецца Радаю Зъезду і перад ёю трымае адвет.

5.—У рубяжох Беларускай Народнай Рэспублікі абвешчаецца вольнасць слова, друку, сходаў, забастоўак, хаўрусаў; безумоўная вольнасць сумлення, нізачынасць асобы і памешкання.

6.—У рубяжох Беларускай Народнай Рэспублікі ўсе народы маюць право на нацыянальна-персональную аўтаномію; абвешчаецца роўнае право ўсіх моваў народаў Беларусі.

7.—У рубяжох Беларускай Народнай Рэспублікі право прымае ўласнасці на зямлю касуецца. Зямлі

перадаецца без выкупу тым, хто самі на ёй працуюць. Лясы, вазёры і нутро зямлі абвешчаюцца ўласнасцю Беларускай Народнай Рэспублікі.

8.—У рубяжох Беларускай Народнай Рэспублікі ўстанаўляецца найбольшы 8-і гадзінавы рабочы дзень.

Абвешчаючы ўсе гэтыя права і вольнасці грамадзян і народаў Беларускай Народнай Рэспублікі, мы, Спаўняючы Комітэт Рады Зъезду, абавязуемся пільнаваць законнага парадку жыцця у Рэспубліцы, сьперагчы інтарэсаў усіх грамадзян і народаў Рэспублікі і захаваць правы і вольнасці працоўнага люду. А так сама даложым усіх сілаў, каб склікаць у найбліжэйшым часі Устаноўчы Сойм Беларусі.

Усіх верных сыноў Беларускай зямлі клічам памагчы нам у цяжкой і адветнай нашай працы.

*Спаўняючы Комітэт Рады
1-го Усебеларускага Зъезду.*

Выдава у Мінску-Беларускім
9 сакавіка 1918 року.

«Нямецка-польская праграма угоды»

Віленская беларуская газета «Гоман» памешчае у № 23 г.г. перадрук станцыі з нямецкай газеты «Berliner Tagebl.» [№ 132 с 13. III 18.], надрукаваную там пад вышэйпамянутым загалоўкам. Станцыя гэта—справаздача аб перагаворах, якія апошнімі днямі адбываліся у Бэрліне між палкамі і кіраўнікамі партыяў пераважываючых у нямецкім парламенці.

Станцыя гэта—вельмі цікавая для нас, беларусаў, і пазволім сабе яе перадрукаваць.

«Польска-нямецкія контрасты, якія ўсё больш заострываюцца у Польскім каралеўстве, выклікаюць з абодвух бакоў жаданне знайсці аснову дзеля трывалай угоды, каторая здаволіла-бы патрэбы абедзвех старон. З гэтай мэтай польскія актывістычныя партыі—пэўна з ведама рэгенікай рады—шукалі і знайшлі зносіны з пераважаючымі у Рэйстагу нямецкімі партыямі. Польскія пэўна-мачнікі пазаўчора адбылі нараду з некаторымі членамі парламэнту у тым ліку з Паўманам і Рэйхэнбэргам і уложаны на пісьме іх праекты былі учора разгледжаны на агульным засяданні большасці Рэйстагу. Результат гэтых перагавораў, болей-меней, такі: Польская дзяржава прызнае на захадзе тых граніцы, якія былі перад вайной, і гатова бліжэй разгледзіць пытанне аб прылучэнні Польшы да саюзу цэнтральных дзяржаў. За гэта партыі вялікішасці Рэй-

стагу—так сама пэўна са згодай ураду—абяцуюць бараніць Польшу ад усякай анэксіі, якой дамагаюцца ўсе немцы, асабліва ж аднесціся сур'ёзна да польскіх пратэстаў у Холмскай справі. У будучыне Польшчы мае быць дадзена магчымасць на аснове права на самавызначэнне пашырацца на ўсход коштам заходняй Расіі, напр. на Меншчыну, дзе ёсць вялікія польскія інтарэсы, каб гэтак утварыўся для Польшчы шырокі калідор да Расіі між Літвой і Украінай. Далей, згодна з жаданнем вялікішасці Рэйстагу, Польскай дзяржаве будзе дадзена помач у магчымых хутчэйшым надбудзе гасударска-ўсёнага ўстрою. Але трэба перш ішчэ перамагчы вялікія перашкоды: павінны быць выпоўненыя вядомыя варункі, і толькі пасля гэтаго вялікішасць Рэйстага абавязана аказаць паддзяку гэтым праектам. Польская заява аб прызнанні заходніх граніц павінна быць перароблена паводле жадання Рэйстагу. Далей могуць узнікнуць ішчэ розныя іншыя пытанні, напр. з польска-літоўскай граніцы, каторыя могуць вызваць нізгодлівасць. Перш-на-перш, вялікішасць Рэйстагу дзяржаўна таго погляду, што ніякая пастанова ні можа быць прынята акапачальна, пакуль нямецкі ўрад ні абмяркуе ўсяго разам з аўстрыянікам урадам. Перагаворы між Бэрлінам і Венай павінны адбыцца перад разгледжанням гэтых пытанняў у Рэйхстагу. Ішчэ вялікішасць Рэйхстагу справядліва лічыць канешна патрэбным, каб польскія прапановы былі афіцыйна абвешчаны у Варшаві і каб гэтым быў створан п'ервы грунт дзеля заняцця пазыцый большасці Рэйхстагу.»

Гэтакі змест станцыі. Канчаецца яна так: «Быўшы ў Бэрліне ген. фельдмаршал фон-Гіндэнбург, ведама, ні мае з гэтым перагаворамі нічога супольнага.»

«У гэтай заяві»—дадае ад сябе «Гоман»—«трэба бачыць для нас добрую запаведзь: ні можа быць ніякай спорці, што са стараным фельдмаршалам Гіндэнбурга трэба спадзевацца прыхільных адносін да польскіх захватных пляноў.»

Радантар Я. Лёсік.

